

Litteratur

THEDE PALM:

Överstekrigsherren

Ragnar Svanström har på Norstedts förlag, där han så länge verkat, givit ut "Kejsaren. En bok om Wilhelm II" (capris 120 kr inb). Boken är dyr, men den är också påkostad, tryckt på gott papper, rikt och väl illustrerad. Viktigare är att den också är väl skriven. Man kan säga att den fullföljer en Norstedt-tradition: den för tankarna till Carl G Laurin och hans sätt att elegant presentera historien som kulturhistoria.

Svanström har som titeln anger koncentrerat sig på människan Wilhelm II. Kejsaren var enligt alla historikers vittnesbörd självupptagen, envis, hetlevrad, intellektuellt begränsad och detta i vissa avseenden ända till enfald, fåfång, omdömeslös, kortsynt, klumpig – uppräknningen kan fortsätta, och det är svårt att få fram att han hade några goda egenskaper alls. Churchill har i sin essay i "Great Contemporaries" gjort gällande att fenomenet kejsar Wilhelm skapades av hans omgivning. Kejsarens medfödda omognad underhölls i den trånga militära krets, som var den enda i vilken han trivdes och där han fick utlopp för sådant som sin uniformsgalenskap utan att behöva besväras av någon militär yrkesskicklighet.

Men omgivningen var i själva verket hela det officiella Tyskland. Där blomstrade den devota kejsarkulten. Hur mycket av denna som gjorde kejsaren till den han var och hur mycket han själv skapade den, är svårt att säga. Det är att märka, att den inte framträdde på samma sätt under den förste kejsaren, farfadern Wilhelm I. Dennes efterträdare, Wilhelm II:s far, regerade bara i tre månader innan han dog i cancer, men mycket tyder på att han med sin mera liberala läggning och understödd av sin hustru inte skulle ha uppmuntrat den. Med Wilhelm II slog den direkt ut i full blom.

I sammanhanget bör understrykas, att Wilhelm I uppfostrades spartanskt till preussisk kung. Han kände från början kejsardömet som en börda. Wilhelm II blev kejsare i

en tid då Tysklands rikedom steg i en starkt uppåtgående kurva. Därmed skapades medlen till och möjligheten för den kejsarliga yttre glansen. Svanström understryker att Wilhelm var mycket ung vid trontillträdet. Men han var dock 29 år, gammal nog att veta vad han gjorde. Han ville vara självhärskare av Guds nåde, och det fantastiska är att inte ens efter hans första utrikespolitiska fadäser fanns det någon som kunde hindra honom.

Vad som kanske borde diskuteras mera är i vilken grad hans fysiska handikapp – han föddes med förtvinad vänsterarm – påverkade hans utveckling. Att han fick lida av sitt lyte som barn, framhåller Svanström. Men också som äldre måste han ha känt av det. De vida uniformskapporna var ett sätt att dölja det. Självhävdelserna var ett medel att dra uppmärksamheten bort från det. Också vedhuggningen, som började långt före landsflykten i Holland, kan kanske betraktas som ett sätt att stärka åtminstone högra armen!

Att kejsaren var medansvarig till första världskrigets utbrott går inte att förneka. Genom en blandning av översitteri och omdömeslöshet släppte han loss Österrike mot Serbien, och därmed var kriget, till hans förfäran, oundvikligt. Han önskade inte kriget; han ville bara stoltsera med det. Hans senare passivitet i högkvarteret under de långa krigsåren skall dock inte överdrivas. Hans uppgift var inte att leda utan att avvakta händelseutvecklingen. Om han varit klok och kunnig hade han kunnat ge goda råd. Nu väntade ingen några sådana från honom. Hans begränsning visade sig i att han inte ens uppfattade hur man nonchalerade honom.

När det gällde den politiska och personliga bedömningen av kejsaren har Svanström av naturliga skäl inte kunnat stödja sig på mycket nytt material. Ett undantag gäller för de sista åren i Holland. För dem har

tillkommit adjutanten von Ilsemanns numera publicerade dagbok. Av den kan man sluta att Wilhelm II var oförändrad in i det sista.

Ett avsnitt i Svanströms bok bildar nästan en fristående essay. Samtidigt är denna kulturhistoria i högsta klass. Kapitlet heter "Diktarnas krig". Det handlar om hur den tyska kultureliten, från Thomas Mann till Simplicissimus-kretsen, reagerade vid krigsutbrottet och om det småningom följande tillnyktrandet. Det var inte bara socialdemokraterna, som till Lenins och andra revolutionsteoretikers överraskning vände helt om och plötsligt blev stortyska patrioter. Också kejsarens mest utpräglade personliga kriti-

ker blev kejsartrogna över en natt. Simplicissimus ger ett utmärkt exempel. Denna intelligent gallsprängda tidskrift gav i den givna situationen upp all samhällskritik. Den gick längre än så. Den upphörde att förlöjligen tyska officerare och att avbilda dem alla som snorkiga gardeslöjtnanter, vilket varit dess specialitet. I deras ställe kom direkt och utan mellanled Sankt Georg i strid med draken.

Det är märkligt att tänka på, att då Wilhelm II med krigsförklaringen 1914 skrev under sin egen regims dödsdom, framställdes han i Tyskland för första gången under sin långa regering, och enigt, i förklarad ljus.

Ge Svensk Tidskrift som present!

Det går lika bra till midsommar som till jul

Om Ni har bekanta som Ni tycker borde läsa Svensk Tidskrift, ge dem en gåvoprenumeration för resten av året. Sätt in halva prenumerationsavgiften, alltså 30:- kronor, på Svensk Tidskrifts postgiro 7 27 44-6. Glöm inte att sätta ut namn och adress på den önskade mottagaren. Då kommer tidskriften hela hösten och detta nummer på köpet!